

DRIE AAN NORBERT CORNELISSEN GESCHONKEN MEDAILLES

A. Depretz

BIOGRAFIE

Egidius Norbertus Cornelissen ^{1/} werd op 12 juli 1769 te Antwerpen geboren als zoon van een leerlooier. Zijn eerste opleiding kreeg hij te Turnhout, waarna hij in 1787 te Leuven rechtsstudies aanvatte. In 1788 zette hij deze stop om naar zijn geboortestad terug te keren en er actief aan de Brabantse omwenteling deel te nemen. Eerst diende hij onder generaal Jean Vandermeersch; later werd hij secretaris van generaal baron Nicolas Schönfeld. Tijdens de eerste Oostenrijkse restauratie kwam hij aan de kost als boekhouder te Antwerpen. In april 1792 hield hij dit voor bekeken en trok naar Rome. Toen onze gewesten in 1794 na de slag van Fleurus door Frankrijk werden ingelijfd, keerde Cornelissen via Genua en Parijs terug.

*Norbert Cornelissen in 1796 ^{2/}
(B.R.U.G. Prentenkabinet)*

Hij trad als vertaler in dienst bij de afdeling openbaar onderwijs van de centrale administratie te Brussel, werd vervolgens afgevaardigde van de leerlingen van de provincie Brabant bij de *Ecole Centrale* te Parijs en bracht het in 1796 tot afdelingshoofd van de administratie van Openbaar Onderwijs

te Brussel. Na de herindeling van de Belgische provincies in departementen werd Cornelissen secretaris-generaal van de centrale administratie van het Dijledepartement. Op 30 september 1797 benoemde het Directoire hem tot commissaris van de uitvoerende macht in het kanton Tienen. Hij nam deze nieuwe post echter niet op, omdat hij Karel Lambrechts (een gewezen professor canoniek recht te Leuven) als privé-secretaris naar Parijs volgde toen deze tot minister van justitie werd benoemd. In de Franse hoofdstad leerde hij vooraanstaande Gentenaars kennen, zoals de advocaten Charles Van Hulthem en Ignace Van Toers (twee van de vijftig gijzelaars die in de *Temple* opgesloten waren). In de zomer van 1799 vestigde hij zich te Gent als secretaris van Bernard Van Wambeke. Deze laatste was commissaris van de uitvoerende macht bij de administratie van het Scheidedepartement. Het jaar daarop werd hij onder burgemeester Lieven Bauwens bureeloverste van de administratieve politie, waaronder openbaar onderwijs en schone kunsten ressorteerden. Van september 1802 tot 1811 bekleedde hij het ambt van gemeentelijk hulpsecretaris. Later was hij adjunct-secretaris (vanaf 26 juni 1817) en secretaris-inspecteur (van 1821 tot 1835) van het College van Curatoren van de pas opgerichte Gentse Universiteit.

Norbert Cornelissen rond 1820
(B.R.U.G., Prentenkabinet)

Deze *mini-Talleyrand* was zeer bedrijvig in de wereld van letteren, wetenschappen en kunsten: hij werd lid van de heropgerichte *Académie royale des sciences et belles-lettres* van Brussel (3 juli 1816) en van het Koninklijk Nederlands Instituut te Amsterdam (13 januari 1819); bovendien was hij vanaf 1802 mede-organisator van de in 1792 voor het eerst ingerichte Gentse driejaarlijkse salons, secretaris van de *Société d'Agriculture et de Botanique* van bij de oprichting in 1808, ere-secretaris

van de Koninklijke Akademie van Tekenen-, Schilder-, Beeldhouw- en Bouwkunde, stichter van de *Annales Belgique des Sciences, Arts et Littérature(s)* die van 1817 tot 1824 verschenen, medewerker aan de *Messenger des Sciences et des Arts*, aan de *Annuaire de L'Académie Royale*, aan *l'Observateur belge*, enz. Hij schreef verzen in het Nederlands, Frans, Italiaans en Latijn, recenseerde talrijke werken over kunst en geschiedenis en was de opsteller van (meestal Latijnse) inscripties voor openbare monumenten en medailles. Tot de publikatie van een boek als dusdanig kwam hij echter niet. Wel verzamelde hij voor zichzelf geschriften, die in totaal 35 volumes besloegen.

Cornelissen overleed op 31 juli 1849 te Gent aan cholera

DE MEDAILLES OPGEDRAGEN AAN CORNELISSEN

Medaille van de Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand (1817)

In het eerste deel van de *Annales Belges des Sciences, Arts et Littératures* lezen we over Cornelissen: "*La Société royale des Beaux Arts et de Littérature de cette ville, qui ne cesse d'apprécier le mérite de cet estimable Littérateur, lui a également décorné une médaille d'honneur, dans sa séance extraordinaire du 23 Décembre dernier.*" 3/

Het programma van deze plechtige zitting is bewaard gebleven 4/ Een van de twaalf punten was een redevoering van Cornelissen over de vooruitgang en de stand van de Schone Kunsten in Oost-Vlaanderen gedurende de laatste vijfhonderd jaar, maar over het toekennen van medailles wordt niet gerept. Dit hoeft ons niet te verwonderen, omdat uit de annalen van de maatschappij blijkt dat de huldiging een verrassing diende te blijven voor de gevierden " *A la fin de la séance publique eut lieu la proclamation des distinctions que la société avait votées à deux de ses membres, que Mr Van Huffel désigna ainsi: L'un est éminent par la variété de ses connaissances en matière de littérature et d'arts; par un goût formé à l'école de Raphaël, écrivain judicieux, dont les productions se distinguent par une raison que les grâces embellissent, et dont l'excellent cœur bat pour ses amis, comme pour les lettres et les arts.*

L'autre, artiste instruit et d'un zèle passionné pour une institution si chère à ses goûts; confrère aimable, dont le talent est embelli de tout le charme de la modestie

Chacun reconnut aisément MM. Cornelissen et Liévin De Bast, qui, pris à l'improviste, reçurent avec émotion les médailles qui leur étaient décernées. Comme de coutume un joyeux banquet suivit cette cérémonie." 5/

Van de aan Cornelissen overhandigde medaille werd geen spoor teruggevonden, zodat het metaal, de diarneter en de beeldenaar op voor- en keerzijde niet gekend zijn.

Prosper Claeys geeft in zijn *Medailles Gantoises Modernes* echter wel een beschrijving van de penning die bij dezelfde gelegenheid aan De Bast 6/ werd geschonken. Het was een prijsmedaille voor de tekenacademies in de Oostenrijkse Nederlanden, die in 1778 door Theodoor Victor Van Berckel was ontworpen 7/ 8/

- Vz. Buste van Karel van Lorreinen, met kuras, mantel en pruik, naar rechts, op de afsnede van de arm, 1778; in de afsnede, T.V.BERCKEL.F.; rondom, CAROL ALEX. - LOTH. ET BAR. DUX.
- Kz. Vier genieën stellen respectievelijk de taken-, schilder-, beeldhouw- en bouwkunst voor: de eerste maakt een schets op een blad papier, de tweede schildert een Victorie, de derde sculpteert een buste van Karel van Lorreinen en de vierde meet een Korintisch kapiteel van een zuil, bovenaan, langsheen de rand, ARTIUM LIBERALIUM TUTELA AC PRAESIDIUM.; in de afsnede, ACADEMIAE / BELGICAE. / T.V.B. gr.

Op de rand is de inscriptie " LA SOC. ROY. DES BEAUX ARTS DE GAND. " A L. JE BAST, POUR SFRVICES RENDUS A LA SOC. 1817. " ingegraveerd.

Zilver - 46,9 mm Ø - 49,72 g 10.

" Nous avons encore rencontré d'autres exemplaires de cette médaille avec la dédicace sur la tranche " getuigt Prosper Claeys. De kans is dan ook zeer groot dat de medaille voor Cornelissen van hetzelfde type was als deze voor De Bast, maar met aangepast randschrift.

Medaille van de Société Royale d'Agriculture et de Botanique (1818)

Deze medaille werd op 8 februari 1818, tijdens het banket van het wintersalon van de vereniging, door de provinciegouverneur van Oost-Vlaanderen baron De Keverberg-De Kessel aan Cornelissen overhandigd. Dit als blijk van erkentelijkheid voor de onophoudelijke diensten die hij aan de maatschappij en aan de botanische wetenschap in het algemeen bewees.

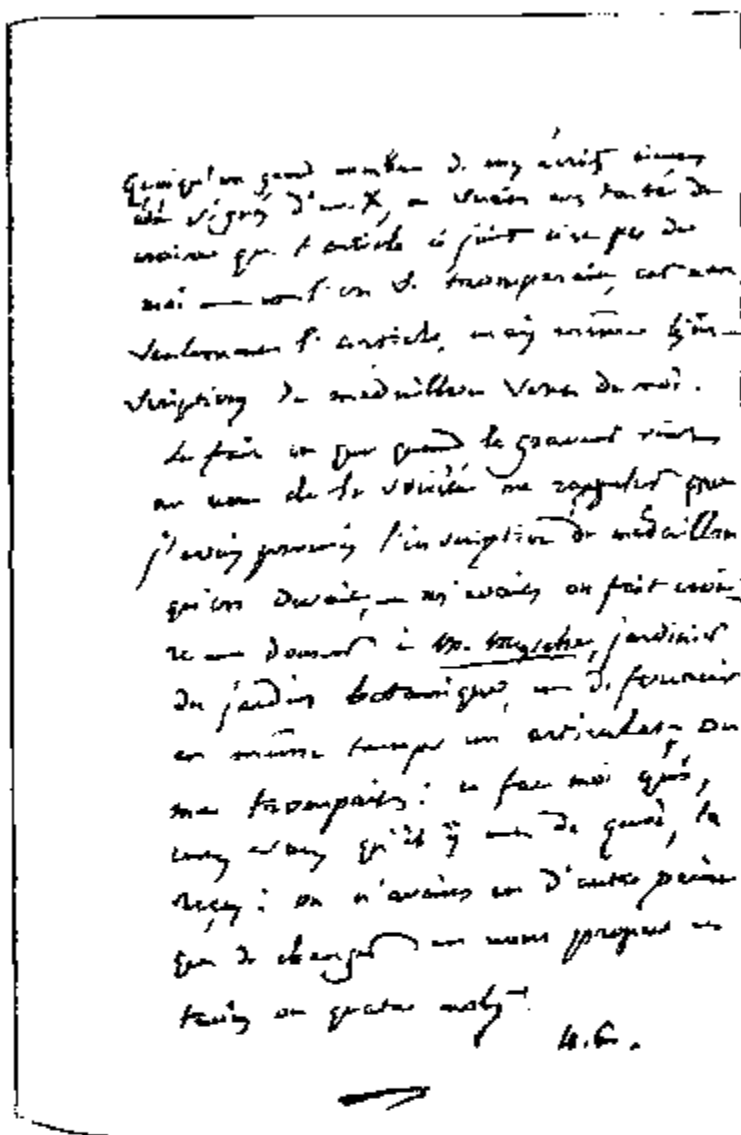
(Voorzijde in tegenafdruk)

- Vz. Accoladeschild met het wapen van de *Société d'Agriculture et de Botanique* (gevierendeeld : 1. en 4. met een lint kruiselings samengebonden landbouwalaam, 2. met een lint kruiselings samengebonden tarweschoof en vlasbussel, 3. met een lint kruiselings samengebonden rozetak en oranjatak; over alles heen een hartschild met het wapen van Oost-Vlaanderen); erboven, een krans bestaande uit een bloementak en een siertak die onderaan door middel van een lint zijn samengebonden; eronder, een boogvormige banderol met omgeplooide uiteinden en met het devies *VENEFICIA MEA HAEC SUNT* ¹³; bovensan, langsheen de rand, *NORBERTO CORNELISSEN, SOCIO OPTIMO, ; in de afsnede, GEORGICOR. ET BOTANOPHILOR. / SOC. GAND. / MDCCCXVIII*
- Kz. *GOUD / SUMMA OPERA / ET SUMMO STUDIO / BOTANICES CULTUM / PROMOVENDO / DE SCIENTIA / SCIENTIAEQUE AMICIS / BENE MERUIT* ¹²

Goud - 45 mm Ø.

Aan de uitreiking is een prettige anekdote verbonden : " *Une (. . .) surprise attendait Mr Cornélissen au banquet d'hiver de la "Société royale d'Agriculture et de Botanique de Gand" (Février 1818), dont il était aussi l'un des secrétaires. Pourtant, une circonstance particulière rendit ici l'imprévu encore plus piquant : c'est que non-seulement le secret en avait été scrupuleusement gardé à l'égard de Mr Cornélissen, mais qu'on lui avait même fait l'aspérgerie de lui demander l'inscription de la médaille, qu'il croyait destinée à l'un de ses collègues . . . . Il venait de trahir le nom de ce collègue à l'oreille de son voisin, au moment où la sienne fut proclamé ! "* ¹³.

Cornelissen bevestigt in een geschreven nota in een *Miscellaneorum Fasciculus* dat de inscriptie op de medaille en het artikel in de *Annales Beligues* (hij had de gewoonte met X or Z te ondertekenen) wel degelijk van zijn hand waren. De graveur liet hem geloven dat beide bestemd waren voor Jan Hendrik Mussche (Gent, 1755-1834), *hortulanus* van de botanische tuin van de Gentse Universiteit en vooraanstaande figuur in het Koninklyk Akkerbouw- en Plantkweek Genootschap. Achteraf werden de namen gewijzigd ¹⁴.

Het stuk werd vervaardigd in het atelier van Pieter Jozef Jacob Tiberghien (Menen, 1755 - Gent, 1810), dat na diens overlijden tot 1828 onder leiding van Lieven Armand Maria De Bast actief bleef. De voorzijde ervan wordt in het *Album de dessins de P.J.J. Tiberghien* in spiegelbeeld weergegeven 15/ In het eerste deel van Cornelissens *Articles divers* komt deze afbeelding ook voor, samen met een weergave van de keerzijde in normale positie 16/ De medaille werd - zonder afbeelding - beschreven door Hippolyte Kluyskens 17/ en Prosper Claeys 18/. Deze auteurs hebben de penning waarschijnlijk niet zelf in handen gehad, aangezien ze beiden de tekst op de voorzijde foutief weergeven (met GEORGICORUM ET BOTANOPHILOSUM

SOC. GAND. 1818). Ze baseerden zich waarschijnlijk op het artikel in de *Annales Belges des Sciences, Arts et Littératures* 38.

Medaille van de *Société royale des beaux-arts et de littérature de Gand*, de *Société royale d'agriculture et de botanique*, de *Société musicale de Sainte-Cécile* en de *Société des arbalétriers de Saint-George* (1837)

Dun rond plaatje, als volgt ingegraveerd :

Vz. Centraal, een in vieren verdeeld ruitvormig schild met de symbolen van de vier verenigingen: bovenaan, het gehelmd hoofd van Minerva naar links, geplaatst op een lans met een witte op het blad en met rechts een takje (Schone Kunsten), links, het hoofd van Ceres of Flora ²⁰ naar rechts (Landbouw en Botanica), rechts, een zespuntige ster boven een lier met vijf snaren, die versierd is met leeuwkopjes en linten (Sint-Cecilia), links, Sint Joris te paard naar links, de draak veldend (Sint Joris): over alles heen een hartschild met het wapen van Gent, het ruitvormig schild bevindt zich binnen een ronde en brede gesloten krans, die in vier segmenten is onderverdeeld door gestileerde dubbele acanthusmotieven, vanuit elk acanthusmotief lopen telkens twee gearceerde takken naar het dubbel gearceerd veld tussen de kroon en het vierkant, de segmenten van de krans zijn achtereenvolgens samengesteld uit hartvormige bladeren en composieten, laurierbladeren en vruchten, cikobladeren en eikels, wingerdbladeren (?) en bloemen ²¹. onderaan, op de rand van de krans, CH. - ONGHENA. FEC

Kz. A / NORBERT CORNELISSEN, / LES SOCIÉTÉS : DES BEAUX-ARTS, / D'AGRICULTURE ET DE BOTANIQUE, / DE SAINTE-CÉCILE / ET / DE SAINT-GEORGE, / TÉMOIGNAGE DE RECONNAISSANCE / LI D'AMITIÉ. / ——— / GAND / MDCCCXXXVII. (in horizontaal gearceerde letters), erboven, een ganzeveer omsloten door een lauwerkrans; eronder, een laumertak

Het plaatje is gevat in een hoge en holle geprofileerde boord, gedubbeld met een parelkrans; op de rand ervan is "LE CHAMP EN EST ORIGINAL ET EN OR" ingegraveerd ²².

Goud (plaatje) en verguld koper (ring) - 69 mm Ø

De beslissing om deze grote gouden medaille te laten vervaardigen werd genomen door een commissie van twaalf personen, samengesteld uit bestuursleden van de vier maatschappijen. De kostprijs van 600 frank werd door de verenigingen solidair gedragen ²³.

Het getekend ontwerp was van de hand van architect Louis Roelandt ²⁴; de burijngravure werd met grote zorg en precisie uitgevoerd door Charles Onghena ²⁵ en de definitieve afwerking gebeurde door goudsmid Joseph Van Branteghem ²⁶.

Het pronkstuk werd op 16 juli 1837 aan Cornelissen geschonken tijdens een banket in het Casino bij de Coupure, dat door deze vier voorname Gentse maatschappijen ter zijner ere werd ingericht ²⁷. Er waren 126 genodigden. " *Tout ce que la ville de Gand comptait d'hommes cultivant ou aimant les Beaux-Arts, les Sciences et les Lettres, Magistrats, Jardiniers, Artistes et Professeurs, se réunirent au banquet dans la vaste et magnifique salle du Casino pour décerner à un homme, redevenu simple particulier, une marque d'estime générale, sans antécédent dans la patrie de Daniel Heinsius, et sans doute dans toute la Belgique* ". Slechts twee genodigden woonden niet te Gent: Adolphe Quetelet, directeur van het Observatorium te Brussel (een geboren Gentenaar), en de Napolitaanse astronoom Carocci. De Oostvlaamse gouverneur de Schiervel was (waarschijnlijk zonder al te veel enthousiasme) toch aanwezig, ofschoon hij de liberale en orangistische gezindheid van de meeste andere gasten niet deelde. Joseph Van Crombrughe, oud-burgemeester van Gent en zowe, voorzitter van de *Société Royale d'Agriculture et de Botanique* als van de *Société des*

Arbalétriers de Saint-George hield de gelegenheidsrede en overhandigde de medaille als blijk van vriendschap en uit erkentelijkheid voor de diensten, die de gevierde als ere-secretaris, redenaar of historicus aan elk van de vier maatschappijen had bewezen.

Na een emotioneel dankwoord van Corneissen droegen Jan Frans Willems en Prudens Van Duyse een gedicht aan hem op. Vermeldenswaard is het gedicht van Prudens Van Duyse, waarin elk van de eerste vier strofen een band legt met een van de vier maatschappijen en een zinspeling maakt op al dan niet afgebeelde planten :

Broeders, die Cecilia huldigt,
En 't genot naer zyt verschuldigd,
Dat de hemel eeuwig biedt,
Vlecht, met kunstgewyde vingers,
Om 't rond Norberts hoofd te slingeren,
't Kransjen van 't Vergeet-my-niet !

Broeders, die, als onze Vadersen,
Met echt Belgisch bloed in de aderen,
D'adelouden Boog gewoon,
't Lands des noods ook zoudt beschermen,
Met gespannen spierryke armen,
Brengt aan Norbert de Eikenkroon !

Broeders, die alleen de gunsten
Vurig wensch der Schoone Kunsten,
Met tesorversmadend hart,
Trenst om Norberts achtbren schedel,
Door de Schoone Kunsten edel,
't Lauwerblad, dat bliksems tart !

Broeders, gy, wier Tuin mag roemen
Op zoo vele vreemde bloemen,
Zoet van geur en frisch van bloos,
Plukt, by 't plechtigst jubelvieren,
Plukt, om Norberts kruin te sieren,
't Kransjen van de Lauwerroos !

Broeders, om 's Mans vlyt te loonen,
Biedt Hem die vier bloemenkroonen,
Wien ik huldig in myn zang,
't Eeregoud, door dank geschonken,
Mag op d'eeisten boezem pronken,
En de boezem klopp'nog lang !

Auguste Voisin, de secretaris van de Maatschappij voor Schone Kunsten, en Benjamin Kreps, de *Béranger Gantois*, vertolkten een aantal liederen. Corneissen was door deze blijken van genegenheid dermate aangedaan dat hij sedertdien op zijn visitekaartjes "16 JULY 1837" liet graveren.

Het verslag van deze feestzitting werd nog datzelfde jaar als een afzonderlijke brochure gepubliceerd 28.

BANQUET

OFFERT A M. N. CORNELISSEN,

LE 16 JUILLET 1837,

au Casino, à Gand,

A L'OCCASION DE LA MÉDAILLE

QUI LUI FUT REMISE PAR M. J. VAN CROMBRUGGHE,

au nom des sociétés

*des Beaux-Arts, de Botanique,
de Ste Cécile et de St Georges.*

GAND,

IMPRIMERIE DE D. J. VANDERHAEGHEN-HULIN,
rue Bassin n.° 18.

1837.

Het is geïllustreerd met een tegenafdruk van de voorzijde van de penning. De inscriptie op de keerzijde is in het verslag zelf weergegeven, weliswaar met weglating van de komma's en invoeging van punten in het jaartal (M.D.CCC.XXXVII) 29.

Tegenafdruk van de medaille

In 1838 publiceerde de *Messenger des Sciences et des Arts* een bondig verslag zonder afbeelding, maar met de keerzijdeinscriptie zoals in voorgaande publikatie [30](#). Hetzelfde gebeurde in het *Précis historique de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature de Gand*, dat in 1845 in de *Annales* van deze vereniging verscheen [31](#).

H. Kluyskens beschrijft het stuk in zijn studie over de penningen die aan beroemde personen werden opgedragen [32](#), maar gleeed daarbij nog verder af: het jaartal is weergegeven in Arabische cijfers in plaats van in Romeinse en de diameter van het stuk is foutief (6 cm). Een decennium later nam J. L. Guioth een bespreking en een afbeelding van de medaille op in zijn standaardwerk over de Belgische penningen. Beide zijn merkwaardig! Guioth zegt zelf van de afbeelding: "*Je l'ai fait lithographier sur une contre-épreuve faite par Ch. Onghena*". L.J. Van Peteghem, die de lithografie verzorgde, liet voor de voorzijde het spiegelbeeld van de tegendruk ongemoeid, maar draaide (en verdraaide!) wel de signatuur (CH^S - ONGHENA - SCT).

Lithografie van Van Peteghem

Guioth verwart daardoor in zijn beschrijving de linker- met de rechterzijde, maar hij geeft wel de correcte inscriptie CH - ONGHENA - FEC ! De keerzijde werd correct waergegeven, maar zonder respect voor de sierlijke letters van het origineel 33.

In 1908 vermeldde Prosper Claeys het stuk in zijn *Médailles Gantoises Modernes*. Voordien had hij dezelfde tekst al in *La Flandre Libérale* van 17 februari 1908 gepubliceerd. Het was een sterk ingekorte versie van de tekst van Hippolyte Kluyskens, maar met enkele typische slordigheden van Claeys (11 i.p.v. 16 juli en Charles i.p.v. Joseph Van Crombrughe) 34.

In 1982 wijdde Josée Moulin-Coppens in haar omvangrijke studie over de Gentse Sint-Jorisgilde een paar bladzijden aan dit stuk 35. Het is er - weliswaar zonder rand - ook in afgebeeld.

Ten slotte werd deze medaille in 1989 als *prijspanning* (sic) opgenomen in de catalogoog van de tentoonstelling in het Gents Museum voor Volkskunde. Ze wordt er voor het eerst volledig afgebeeld 36.

Van het in 1837 gepubliceerd verslag van de feestzitting werden vier exemplaren in quarto op velijn gedrukt, in plaats van in octavo en op papier. Een van deze exemplaren werd door Auguste Voisin aan Charles Onghena geschonken en is thans in het bezit van de Rijksuniversiteit Gent 37. Het bevat enkele documenten in verband met de voorzijde van de medaille : een onuitgevoerd ontwerp dat volledig afwijkt van de definitieve versie, een slordige, summiere schets in bruine inkt van wat de definitieve versie zou worden en een zeer verzorgde potloodtekening, die op bepaalde punten afwijkt van de penning zelf.

Het onuitgevoerd ontwerp heeft een diameter van 66 mm en is zeer bevallig :

Een boven de wolken stijgende engel met ontblote borst, ganzeveer en vier juwelierkransen, omgeven door een kroon; deze laatste is voorzien van een sierlijk proefmotief, van schilden met de symbolen van de vier maatschappijen (deze van de Sint-Jorisgilde is beperkt tot een Grieks kruis) en met de Gentse teeuw, en van de blad-, vrucht- en/of bloemornamenten van de definitieve uitvoering. Het geheel is zeer klassiek van opvatting. Een engel met krans en palmtak komt in deze periode immers meer voor (het atelie van P. J. J. Tiberghien bijvoorbeeld produceerde verscheidene van dergelijke medailles).

De ruwe inkschets heeft een diameter van circa 63 mm. Opvallende afwijkingen van de definitieve versie zijn de kruisboog met twee gekruiste pijlen en twee Griekse kruisen onder Sint Joris die de draak velt, en de uitwerking van de kroon (met een omwikkeld lint en een inscriptie).

Schets van Louis Roelandt

De zeer verzorgde potloodschets heeft een diameter van 61 mm. Kleine verschillen met de definitieve uitvoering zijn het ontbreken van het uiltje en het takje bij Miverva, de aanwezigheid in de krans van twee segmenten met laurierversiering, een andere volgorde van de segmenten en het ontbreken van een dubbele arcering op de achtergrond.

Fotloodtekening van Charles Onghena

Na de dood van Cornelissen werd de medaille, samen met andere bezittingen van de overledene, op 15 juli 1850 verkocht. Ze kwam toen in het bezit van de Gentse architect P.J. Goetghebuer. Thans bevindt ze zich in het penningkabinet van de Koninklijke Bibliotheek Albert I (referentie MB/1937/G).

NOTEN

- 1/ De biografische gegevens zijn gebaseerd op volgende chronologisch geordende publikaties :
- *Le Messager de Gand et des Pays-Bas*, 2 augustus 1849, 12 augustus 1849, 31 augustus 1849 en 2 september 1849.
  - P. VAN DUYSE, *Levensbericht van Norbert Cornelissen in Handelingen der jaarlijkse Algemeene Vergadering der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, 1850, p. 96-102.
  - A. QUETELET, *Notice sur Egide Norbert Cornelissen in Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, Brussel, 1850, deel 17, p. 454-486.

- A. QUETELET, *Cornelissen (Egide-Norbert) in Biographie Nationale Publiée par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, Brussel, 1873, deel 4, kol. 400-404.
- L. HYMANS, *Norbert Cornelissen in Messenger des Sciences Historiques ou Archives des Arts et de Bibliographie de Belgique - Année 1882*, Gent, 1882, p. 37-73.
- A.J.J. VAN DE VELDE, *Norbert Cornelissen en zijn tijd, in Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Maatschappij voor Nederlandsche Letterkunde*, november 1852, p. 847-881.
- L. FRANCOIS, *Norbert Cornelissen in Koninklijke Soevereine Hoofdkamer van Retorica "De Fontaine" te Gent - Jaarboek 1971-1972, delen XXI-XXII (Tweede reeks : nr 13-14)*, p. 107-130.
- Zie ook : B.R.U.G., Fonds Vliegende Bladen, IC/322 (Cornelissen).

- 2/ Dit portret werd gegraveerd door Chretien, naar een tekening van Fouquet.
- 3/ *Annales Beligiques des Sciences, Arts et Littératures*, Gent, 1818, deel 1, p. 110.
- 4/ *Programme de la Séance Solennelle de la Société Royale des Beaux Arts et de Littérature de Gand, Le 23 Décembre 1818*, B.R.U.G., G 5955/57
- 5/ *Annales de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature, de Gand*, Gent, 1844-1845, deel 1, p. LX-LXI.
- 6/ A. VOISIN, *Notice Biographique sur Liévin De Bast in Messenger des Sciences et des Arts de la Belgique ou Nouvelles Archives historiques, littéraires et scientifiques*, Gent, 1833, deel 1, p. 88-102.
- 7/ P. CLAEYS, *Médailles Gantoises Modernes 1792-1892*, Gent, 1909, p.73-74.
- 8/ *Notice sur la vie et les travaux du graveur T.V. Van Berckel in Messenger des Sciences et des Arts*, Jaargang 1829-1830, p.452-458.
A. PINCHART, *Recherches sur l'histoire et les médailles des Académies et des Ecoles de Dessins, de Peinture, de Sculpture, d'Architecture et de Gravure, en Belgique in Revue de la Numismatique belge*, Brussel, 1848, deel 4, p. 220-221. Van Berckel ('s Hertogenbosch, 1739-1808) inspireerde zich op een medaille van Jacques Roettiers uit 1768. Deze telde op de keerzijde slechts drie genieën; de architectuur ontbrak. De medaille van Van Berckel werd gebruikt door de academies van Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Ieper, Kortrijk, Mechelen en Oudenaarde.
- 9/ Karel Alexander, hertog van Lorraine en Bar, beschermer en behoeder van de vrije kunsten van de Belgische academies (vertaling Mevr. Kristien Claeren, Rekkem).
- 10/ Op de voor- en keerzijde is de boord bovenaan bijgewerkt. Dit wijst er op dat de penning oorspronkelijk voorzien was van een draagoog, dat voor het aanbrengen van het randschrift werd verwijderd.

Deze medaille werd op 16 december 1885 door de Leuvense verzamelaar Victor de Munter op een Brusselse veiling gekocht voor 16,50 Fr. Ze bevindt zich thans in het Museum Vander Kelen-Mertens te Leuven.

- 11/ Dit devies is ontleend aan de Romeinse schrijver Plinius. Deze verhaait hoe een landbouwer uit Latium voor een rechtbank gedaagd werd op beschuldiging van tovenarij omdat zijn gronden vruchtbaarder waren dan deze van zijn bureu. Om zich te rechtvaardigen toonde hij zijn landbouwwerktuigen en de kracht van zijn armen en voegde daar aan toe : "*Veneficia mea haec sunt*" (Dit zijn mijn instrumenten om het gif te maken).
- 12/ Vertaald luiden de opschriften . "Opgedragen aan Norbert Cornelissen, onze dierbare gezet, vanwege de Gentse Vereniging van Landbouwers en Plantentiefhebbers - 1818" (voorzijde), en "Omdat hij zich verdienstelijk gemaakt heeft ten opzichte van de wetenschap en de vrienden van de wetenschap door met de grootste ijver en inspanning de botanische wetenschap te bevorderen" (keerzijde)
(Vertaling Mevr. Kristien Cleeren, Rekkem).
- 13/ *Annales de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature, de Gand*, Gent, 1844-1845, deel 1, p. LXII. Het verhaal werd echter reeds veel eerder gepubliceerd in de *Journal de Gand, politique, commercial et littéraire* van 20 maart 1818
- 14/ N. CORNELISSEN, *Miscellaneorum Fasciculus*, B.R.U.G., G 8.712/19 : "*Quoi qu'un grand nombre de mes écrits aient été signés d'un X, on serait certes tenté de croire que l'article ci joint n'est pas de moi et l'on se tromperait, car non seulement l'article, mais même les inscriptions du médaillon sont de moi.*
Le fait est que quand le graveur vint au nom de la société me rappeler que j'avais promis l'inscription du médaillon qu'on devait, - m'avait on fait croire - donner à M. Mussche, jardinier du jardin botanique, et de fournir en même temps un articulet, on me trompait : ce fut moi qui, certes sans qu'il ij eut de quoi, la reçut : on n'avait eu d'autre peine que de changer un nom propre et trois ou quatre mots.
N.C. "
- 15/ B.R.U.G. , G 3.809, *Album de dessins de P.J.J. Tiberghien*, nr. 248.
- 16/ B.R.U.G. , G 8.714/3, A. CORNELISSEN, *Articles divers*, deel 1, 1820-1835. De afdrucken zijn met vier concentrische cirkels vervooidigd. Deze achteraf bijgetekende omtrekcirkels geven de exacte diameter van het stuk niet.
- 17/ Fr. KLUYSKENS, *Des Hommes Célèbres dans les Sciences et les Arts, et des Médailles qui consacrent leur souvenir*, Gent, 1859, deel 1, p. 217-218.
- 18/ P. CLAEYS, *Médailles Gantoises Modernes 1792-1892*, Gent, 1909, p.79-80. Hij schrijft OPTIMO i.p.v. OPTUMO.
- 19/ *Annales Beligues des Sciences, Arts et Littératures*, Gent, 1818, deel 1, p. 109-110 : het jaartal is daar correct in Romeinse cijfers weergegeven.

- 20/ We laten in het midden of het hier om Ceres of Flora gaat. Beide zijn oud-Romeinse godinnen van de bloei van de planten, vnl. het koren. Hun feesten liggen dicht bij elkaar : de Cerealia van 12 tot 19 april; de Floralia van 28 april tot 3 mei. De afbeelding is duidelijk geïnspireerd op de mooie medaille die Joseph Pierre Braemt (Gent, 1796 - St. Joost-ten-Node, 1864) in 1818 ontwierp voor de *Société Royale d'Agriculture et de Botanique*. Het is bekend dat Charles Onghena in 1822, toen hij amper zestien was, een medaillon met een afbeelding van Ceres vervaardigde, naar een tekening van Braemt.
- 21/ Van in den beginne omschrijft men de kroon als "*Une riche couronne de feuilles d'olivier, de chêne, de laurier et de myrte, entremêlées de fleurs*". Over de olijfbladeren kan men nog twijfels hebben, maar mistebladeren zijn zeker niet aanwezig. Wel is het mogelijk dat in de kroon een opeenvolging van de seizoenen wordt gesymboliseerd (eik - herfst, laurier - winter, ? - lente, wingerd - zomer).
- 22/ De inscriptie op de rand is op zijn minst verwonderlijk. Een fragment van een bijhorende handgeschreven nota in het Penningkabinet geeft echter verduidelijking : "*Le fond en or; le cercle en cuivre doré. celui avoit disparu (probablement a cause du metal). La piece est positivement unique*".
- 23/ *Société de l'Arbalète. Retablie dans la Ville de Gand le dix sept Thermidor de l'an six, cinq août 1802 sous la devise Dexteritate duce, comite Fortuna*, S.A.G. 155/10 (voor 1933 B.R.U.G., G 12.894), f° 89 v° : in de Sint-Jansgilde werd op 2 juni 1837 op voorstel van voorzitter Van Crombrugge besloten de 150 frank samen te brengen door middel van intekenlijsten onder de leden.
J.L. GUIOTH, *Histoire numismatique de la Belgique, faisant suite à l'Histoire numismatique de la Révolution Belge; ou description raisonnée des médailles, des jetons et des monnaies qui ont été frappés depuis le commencement de cette révolution jusqu'à ce jour*, Brussel, 1869, deel 2, p. 15-18, pl. III, nr. 20.
J. MOULIN-COPPENS, *De geschiedenis van het oude Sint-Jansgilde te Gent vanaf de vroegste tijden tot 1887*, Gent, 1982, p. 397-400.
- 24/ L. CLOQUET, *Roeilandt (Louis-Joseph-Adrien)*, in *Biographie Nationale publiée par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, Brussel, 1907, deel 19, kol. 638-641.
H. KLUYSKENS, *Des Hommes Célèbres dans les Sciences et les Arts, et des Médailles qui consacrent leur souvenir*, Gent, 1859, deel 2, p. 379-382
Louis Joseph Adrien Roeilandt (Nieuwpoort, 1786 - Gent, 1864) was een gekend architect. Enkele van zijn bekendste werken te Gent zijn de Aula en het Universiteitspaleis in de Volderstraat het Operagebouw, het Justitiepaleis en het vroeger Casino bij de Coupure.
- 25/ H. COPPIETERS, *Onghena (Charles)* in *Biographie Nationale publiée par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, Brussel, 1901, deel 16, kol. 176-178.

- Charles Onghena (Gent, 1806-1886) had samen met zijn broer Constant een graveeratelier in de Veldstraat 14 te Gent.
- 26/ Josphus Van Branteghem werd te Gent geboren op 21 september 1791 en overleed er op 30 juni 1862. Hij huwde op 22 januari 1818 met Apollonia Joanna Merquenie. Als goudsmid was hij in 1818 in de Hoogpoort 34 te Gent gevestigd, maar hij verhuisde op 29 maart 1820 naar de Korte Munt 8 (meegedeeld door André Van den Kerkhove, Conservator van het Bijlokemuseum en van het Museum voor Stenen Voorwerpen te Gent. Waarvoor dank !)
- 27/ - *Gazette van Gend*, 19 juli 1837, nr. 3.403.
 - *Le Messager de Gand et des Pays-Bas*, 18 juli 1837, nr. 198.
 - Norbert Cornelissen in *De Eendracht, veertiendaagsch Tijdschrift voor Letteren, Kunsten en Wetenschappen*, jaargang 4, nr. 6, 12 augustus 1849.
- 28/ *Banquet offert à Mr N. Cornelissen, Le 16 Juillet 1837, au Casino, à Gand, à l'Occasion de la médaille qui lui fut remise par Mr J. Van Crombrughe, au nom des Sociétés des Beaux-Arts, de Botanique, de Ste Cécile et de St George*, Gent, 1837, 8°, 16 p
- 29/ Er worden ook meerdere losse tegenafdrucken in de B.R.U.G bewaard, o.a. in :
 - Fonds Vliegende Bladen I/0/7; II/0/4; III/0/1 (trefwoord: Onghena);
 - G 11 530;
 - G 11 942/45&46.
 Soms wordt de keerzijde recht weergegeven (bijvoorbeeld in G 8.417/3).
- 30/ *Messenger des Sciences et des Arts de la Belgique, ou Nouvelles Archives historiques, littéraires et scientifiques*, Gent, 1838, deel 6, p. 229 : in de inscriptie bleven nu echter ook de koppeitkens achterwege, tenzij in BEAUX-ARTS.
- 31/ *Annales de la Société Royale des Beaux-Arts et de Littérature, de Gand*, Gent, 1844-1845, deel 1, p. CXLIV-CXLV.
- 32/ H. KIJKSKENS, *Op Cit.*, Gent, 1859, deel 1, p. 214-215, 218.
- 33/ J.L. GILLOTH, *Op.Cit.*
- 34/ P. CLAEYS, *Op. Cit.*, p. 157-158.
- 35/ J. MOULIN-COPPENS, *Op.Cit.*, p. 397-400.
- 36/ A. ELOY, V. MEILANDEH, F. VAN BOST, R. VAN DE WALLE, *Gentse Penningen 1780 - 1980 Tentoonstelling 16.12.89 - 11.03.90*, Gent, 1989, p. 175 de afbeelding is jammer genoeg 2 cm te klein, terwijl de echte diameter niet wordt gegeven. Het fotografisch procédé zorgde bovendien voor hinderlijke vlekken en randen.
- 37/ B.R.U.G., G 11.530.